

'Yazmak, denize atılan bir şişe gibidir'

ERAY AK

erayak@cumhuriyet.com.tr

Hocam bir röportajınızda demişsiniz ki "Şiir gençken yazılır." Size seksen dört yaşında bir şiir kitabı yayımlanan bu gençlik nereden geliyor? Oradan başlayalım.

- Ben mi demişim? Herhalde birinden duymuşumdur. Hoşuma gitmiştir, doğru gibi gelmiştir.
- Ama doğru değil midir?
- Belki de o sözün doğruluğuna bağlı kalmaya çalışmışımdır.
- Kaldığınız da açık...
- Ben de öyle düşünüyorum. Ya da öyle hissediyorum diyeyim.

"CEVİRİ YAPARAK ÇIRAKLIK DÖNEMİ GEÇİRDİM"

■ İlk şiir 1952'de basılıyor. Fakat ilk kitabın yayımlanması 1985. Nasıl açıklayabiliriz bunu? Bir bekletme süreci miydi?

■ Şöyle açıklayabiliriz. 1952'den diyelim ki 1954-1955'e kadar arada şiirler yayımladım yine. Ama 1953'te 1956 arasında Cambridge'de üniversiteyken çok büyük bir edebiyatla karşılaşım. Edebiyatın öğrencisi olmanın sorumluluğunu hissettim. Bu, insanı biraz ürkütüyor. Onlarla yarışamayacağımı düşünüyorsun.

■ Cambridge'de çok zorluk çektiniz mi?

■ Tabii... İnsanın ana dili çok önemli. Ana dilinin konuşulmadığı bir yerde yaşamak zor. Her yabancı ülkede, ana dilinin kullanılmadığı her yerde sürgündesindir bir anlamda. Shakespeare'in II. Richard'ında bir sahne var. Vatana ihanetle suçlanan ve birbirini suçlayan iki kişi anlatılır. Kral da işin içinden çıkamayacağı için onları düelloya çağırır. Sonra ikisi de biraz suçlu olduğu için yarıda keser düelloyu. Birini müebbet sürgüne, öbürünü beş yıllığına gönderir. O müebbet sürgüne gönderilen der ki "Ben ana

Üniversite yıllarında kendini yıllarca sürecek bir edebiyat yolculuğunda bulan Cevat Çapan, yeni kitabı "Son Duraktan Bir Önce"de şiirine metinlerarası bir parentez açıyor. Çapan ile şiir evrenini, kendi deyimiyle 'edebiyatın öğrencisi olma sorumluluğunu ve Erdal Öz Edebiyat Ödülü'nü konuştuk.

dilimin konuşulmadığı bir yerde nasıl yaşayacağım?" En dokunaklı sözlerden biridir bu. Ama Cambridge'de ben şöyle bir şey yaptım: İngiliz bir arkadaşına "Yeşil Başlı Ördek Olsam Su İçmem Gölünüzden" türküsünü ezberlettim. Tabii rakı içmeyi de öğrettim ve böylece sürgünlük duygusundan biraz olsun kurtuldum.

■ Neden bu az önce bahsettiğimiz yetersizlik, yarışmaktan çekinme duygusu peki?

■ Dünya edebiyatının büyük yazarlarıyla karşılaştım. Bir çeşit onların öğrencisi olduğumu hissettim. Tabii sadece günümüzde yaşayan şairler, yazarlar değil. Başlangıcından günümüze kadar tüm bir dünya edebiyatının devlerinin arasında bir öğrencisin ve bu edebiyatı da yabancı bir dilden öğrenmeye çalışıyorsun. Üstelik çevrede de böyle bir edebiyatın genç adayları var: Üniversitede Ted Hughes benden iki sınıf büyüktü; Sylvia Plath sıra arkada-

şındı. Yine o yıllardaki bir takım orta yaşlı olmaya başlamış şairler, ya oralarda dolaşmıştı ya da oralarda hocalık yapıyordu. Böyle bir ortamda insanın cesareti kırılıyor bir anlamda. Üstelik bu arkadaşlardan bazıları İngilizce dergi de çıkarıyor. Geleceğin önemli şairleri orada şiirlerini yayımlamaya başlıyor. Bana da "Sen de herhalde bir şeyler yazıyorsundur, katkıda bulunursun," diyorlar...

■ Sizden şüpheleniyorlar yani...

■ Şüpheleniyorlar, evet. Tabii bu, yüreklendirme olarak da alınabilir... Fakat tabii arada gizli gizli bir şeyler karaladığım oluyor ama ortaya çıkarmaya cesaret edemedim herhalde. Derken, Türkiye'ye döndüğümde, bu kez buradaki büyük şairlerin arasında buldum kendimi. Onların dostu, arkadaşığıydım. Oktay Rifat, Melih Cevdet ki daha lise yıllarında çok hayran olduğum şairlerdi. Onlarla aynı masada oturmaya, aynı yolculukları yapmaya, dostluk etmeye

başlayınca sanki ortaya çıkacak olgunlukta bir şey olmadan konuşmak olmaz diye düşündüm; çeviriler yaptım. Çeviriler yaparak bir çeşit çiraklık dönemi yaşadım diyelim. Bu çevirileri beğenmeler çoktu. Memet Fuat, şaka yollu "gizli şair" diye bir espri yapardı.

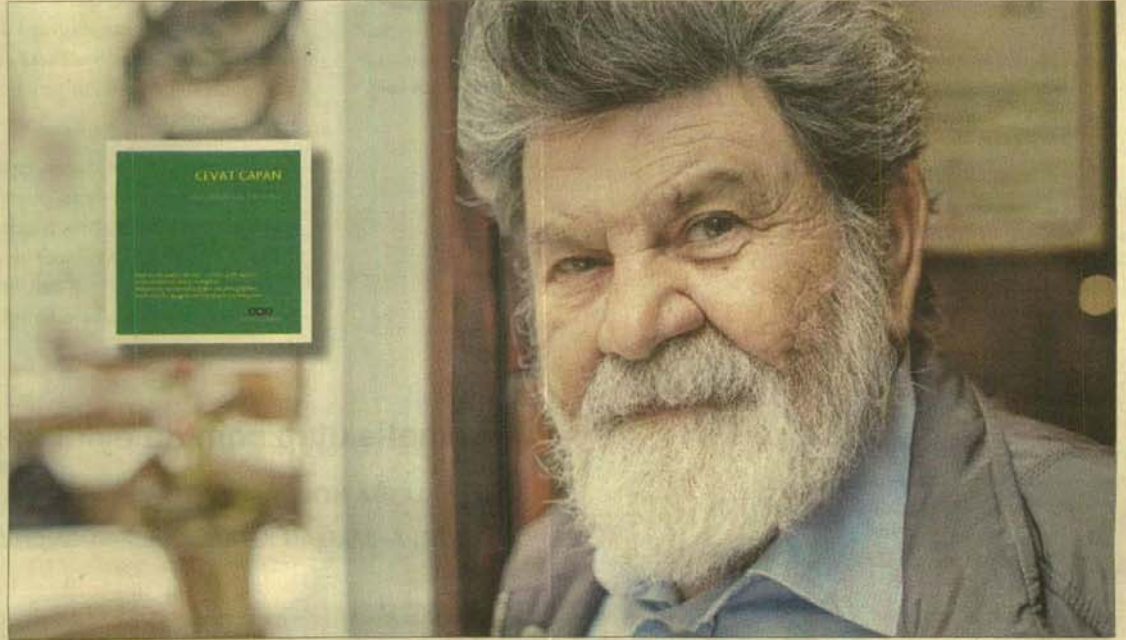
■ Burada da şüphelenmeye devam ediyorlar...

■ Evet... Bu gizli şairlikten kurtulmak gerekiyordu bir yerde ve sonunda kitap çıktı. Dön Güvercin Dön'le suçumu, günahımı itiraf ettim. Ya da günah çıkarmaya başladım.

"GENÇLERDEN ÇOK ŞEY ÖĞRENDİM"

■ Günah çıkarma dönemi başlıyor: 1985'te yayımlanıyor ilk kitap. İlk kitapla da Behçet Necatigil Şiir Ödülü. Arada yine bir sürü ödül... Erdal Öz Edebiyat Ödülü'ne kadar geliyoruz. Aradaki bu dönem nasıl geçti sizin için? Koca bir ömür...

■ Bu geçen süreyi dostlukların çoğalması olarak niteleyebiliriz. Bir kere sevdiğim bir mesleğim vardı; üniversitede hocalık yapıyordum. 1960'ta ders vermeye başladım. Öğrencilerimin çoğuyla o yıldan bugüne kadar gelen çok iyi dostluklarım oldu. Bir aile oluşturuyorsunuz, büyük bir aile. Benim edebiyatla ilişkim de bir büyük aile ilişkisi olarak düşünülebilir. O nedenle yıllar hep böyle mutlu ilişkiler, mutlu dostluklarla geçti. Tabii şöyle bir çelişki de var: Çok kötü bir dünyada oldu bunlar. Dünya o kadar iç açıcı bir yer değildi. Bunların farkında olarak, bunlara direnç göstererek, karşı koyarak, bir dayanak noktası bulmaya çalışarak geçti yıllar. Bu >>

» konuda edebiyat ve sanat büyük bir destek, güç kaynağı oluyor. O yüzden başka bir söyleşide, **şirrin** bir panzehir olduğunu söylemişim. Zehirli bir dünyada iyi edebiyat, her zaman insana dayanma gücü veriyor.

■ **Az önce gençlerden, öğrencilerinizden bahsettik. Neler öğrendiniz bu gençlerden, edebiyatınıza katkıları var mı?**

■ Hayata bağlanmayı ve gençliğin müthiş bir dayanışma gücü olduğunu... Gençlik sadece delikanlılık demek değil. Bilgelik sadece yaşla değil, yaşamaktan korkmamakla ilgili bir şey. Gençlik öyle bir cesaret kaynağı olabiliyor insanlar için. Her şeyi göze alabiliyorsunuz: Tehlikeleri, dostlukları, aşık olmayı, kalbinizin kırılmasını... Bütün bunlar bir birikim sağlıyor ve gençlerden yılmamayı öğreniyor insan. Gözlerinin parlaması gerektiğini öğreniyor. Sesisinin kısılmaması gerektiğini, şarkı, türkü söylemenin, halay çekmenin güzelliğini öğreniyor. Coşkunun tükenmezliğini... Gençlik böyle bir şey ve gençlerle beraber yaşlanmamayı öğreniyor insan. Tabii yaşlanmayı da öğreniyor olabilir. Edebiyatıma kattıkları ve edebiyatla ilişkim bağlamında da alınabilir bunlar.

"EDEBİYAT GERÇEKLERDEN KAÇIŞ DEĞİLDİR"

■ **Kitaba adını da veren, Turhan Günay'a ithaf ettiğiniz **şirde**, "Hem **şir** bir kaçış mıdır tarihten, siyasetten/ havasız bir sığınmak o beylik curcunada?" dizeleri de **şirde** aranızdaki ilişkiyi açık ediyor sanki...**

■ Kaçış eylemi, gerçeklerden kaçış olarak düşünülebilir belki ama edebiyat, birçoklarının sandığı gibi gerçeklerden kaçış değildir. Bir çeşit, gerçeklerle yüzleşme sorumluluğunu yüklenmektir. Edebiyatla, **sanatla** uğraşmak bence kaçışın bu olumsuz anlamının tersine, sorumluluk yüklenme anlamına geliyor benim için. Bir yönüyle gerçekliğe kaçış, yönelme, sığınma olarak da düşünülebilir. Kendini bilen her dürüst yazar, kendisini "büyük insanlık"ın bir parçası olarak görür, görmelidir. Görebiliyorsa söz söyleme hakkı vardır, dinlenmeye değer bir yanı vardır. Bu nasıl ortaya çıkar? Büyük yazarları, **şairleri** okuduğumuz zaman açıkça kendini gösterir. Bakarsınız ki yazar hep doğrudan, iyiden, güzelden yanadır. Bunu tabii dolaysız biçimde söylemez. Bir eylem, bir olaylar bütünü, ilişkiler bağlamı içinde söyler. Öyle durumlar çıkarır ki karşına, öyle benzetmeler yapar, öyle simge ve imgeler kullanır ki siz birdenbire o gerçeğin anlamını söylenen sözlerle birlikte yaşarsınız. Yani yaşantı, sözcüklere dönüktür. Yaşantının sözcüklere dönüşmesi de size bir çeşit yaşantı kazandırır, sizin için bir yaşantı olur.

■ **Yavaş yavaş kitaba gelirsek... **Şir**lerinizde doğayla bir iç içeliğiniz söz konusu hep. Son **kitapta** da böyle... Doğanın nasıl bir katkısı var mı **şirinizde**? Nasıl bir ses veriyor size?**

■ Doğanın kendine özgü bir takım sağlıklı yanları varken acımasız yanları da olabilir. Ama biz onun organik bir parçasıyız. Ondan koptukça, uzaklaştık-

Cevat Çapan, "Zehirli bir dünyada iyi edebiyat, her zaman insana dayanma gücü veriyor," diyor.

ça kendi doğallığımızdan da uzaklaşıyoruz. Büyük şehirlerdeki hayatı düşünelim. Metropollerde yaşayan insanların güneşten nasıl uzaklaştığını, rüzgârları nasıl hissetmediğini, sözün özü doğayı yaşamadığını...

■ **Hatta doğanın kendisi bir felaket olarak görülüyor. "Kar eserati geliyor" gibi ifadeler...**

■ Büyük şehirler, şehir hayatı insanı insanlıktan uzaklaştıran bir şey olduğu için böyle bu. Bir de doğanın, kendine göre belli bir ritmi var. Bu ritim de çok önemli. Hızın artması, insanı güç durumda bırakıyor. Bazı kolaylıklar sağlıyor; gideceğiniz yere daha çabuk gidiyorsunuz uçakla ya da hızlı araçlarla ama o hız, doğal bir hız olmaktan çıkıp hayatın ritmini değiştiren, bozan bir şey olabiliyor. Doğanın kendisi gözümüze güzel görünen bir takım şeyleri daha iyi anlatmamıza yardım ediyor.

■ **Farklı imgeler sunuyor size değil mi?**

■ Evet. Çiçekler, bitkiler, kuşlar, ormanlar, göller, dağlar, denizler... İbren hakkında bir **kitapta** okumuştum. İbren, iskeleye gidip denize, yani suya bakarmış; derinliklerine. Çünkü çok şey düşündürmüştü ona. Onun gibi... Gökyüzü, mesela göğün bu kadar uçsuz bucaksız olması, yani uçsuzbucaksızlık... Bir çeşit sınırsızlık. İnsana kendi büyümesini, genişlemesini; kendi olanaklarının sınırlarını da hatırlatan bir şey. Ya da sınırsızlığı... Doğa insanın

kendi gizil gücünün farkına varmasına yardım eder esasında. Bunu oturup planlamıyor insan ama benim **şirime** de yansımaları bu bağlamdadır.

■ **Doğayı algılayış biçimlerinizden konuştuk. Doğanın seslerinden bahsettiniz ancak bir başka ses de duyuluyor **şirlerinizin** içinde gezinirken: Türk Sanat Müziği'nin, türkülerin sesi...**

■ **Şir**, dille yapılır değil mi? Dille, yaşantıyı nasıl sözcüklere dönüştürüyoruz? **Şir**, her şeyden önce ritimle sağlanır. **Şirde** ses önemli. **Şirin**in ezgisel yönü var ve bu da ritimle sağlanıyor. Diyelim ki vezin, ölçü yahut uyak kullanmasan bile yine de bir ritim var **şirde**. "Gemlik'ten öte denizi göreceksin **sakin şaşırma!**" sözlerinde de bir ritim var. "His var mı âlemde nekahet kadar tatlı" gibi bir aruz dizisinde de. Demek ki **şirde** bir müzikalite, bir ezgisellik olması gerekiyor. Ama **şirli** **şir** yapan şeylerden biri de ressam gibi bir takım imgeler kullanılması. "Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta" diyorsun mesela. Orada bir renk, imge kullanıyorsun. Bir şeyi bir şeye benzetiyorsun. Her şeyin ötesinde ise dille öyle bir cambazlıkla, öyle bir hünerle kullanıyorsun ki ancak o dille söylenebilen bir şeyi yazabiliyorsunuz. Bütün bunlar doğayla kurduğun, hayatla kurduğun, insan ilişkileriyle kurduğun bir yaşantı bütününden çıkabiliyor ortaya. Bunu yaparken de bir şeyi öyle yoğun yaşı-

yorsun ki bunu dile getirmek istiyorsun ve eğer ifade edebilecek bir yaratıcı gücün varsa o zaman helvasını yapıyorsun bu işin.

■ **Söyle bir söz var sizinle ilgili: "Şir olmayacak şeyi **şir** yapar," diye...**

■ Ne diyelim? Abartı da bir **sanattır** elbet...

"SAİRLER BİRBİRLERİNDEN ESİNLENİR"

■ **Söyleşinin başlarında çeviriden bahsettik. **Şir** yazmaya **şir** çevirerek başladığınızdan konuştuk. **Şir** yazma sürecinizi, daha doğrusu **şirinizi** nasıl etkiledi bu?**

■ Bütün **şairler** birbirinden yararlanır. Buna metinlerarasılık diyorlar. Sizin yaşadığınız bir şeyi, benzer bir yaşantıyı Brezilyalı bir **şair** o kadar söylenmesi gerektiği gibi söylüyor ki siz, bir takım şeylerin nasıl söylenebileceğini ondan öğreniyorsunuz ve benzer bir şeyi siz de söylüyorsunuz. Ya da diyelim ki birisinin edası ya da bir **şirin**deki söz hoşunuza gidiyor. Ona benzer bir yaşantıyı yaşadığınız için onu ödünç alıyorsunuz. Benim **şirlerimde** başka **şairlere** göndermeler çok var.

■ **Bu da edebiyat dâhilinde zaten...**

■ Tabii, mesela "Bin kulaklı gece" diye bir söz Sappho'da geçiyorsa onu sen kullanıyorsun bir yerde. Homeros "Şarap rengi deniz" demişse bunu kullanmamak olur mu?

■ **Bir de siz **şirle** konuşan bir insan-sınız. Hâliyle öyle düşünüyorsunuz, mısralarla cevap veriyorsunuz insanlara. "Bu nasıl **şirle** yansımayacak?" sorusu da geliyor tabii akla...**

■ Tabii, örneğin bazı **kitap** adlarını düşünelim. Bunların çoğu, kendilerinden önceki bir takım yazarların, **şairlerin** söylediklerinden esinlenerek konmuştur. Proust'un bir romanı İngilizceye çevrilirken adını Shakespeare'in sonesinde geçen bir dizeden almış. Çünkü o kadar oturuyor ki oraya. Kimse "Ne yaptın?" demiyor, diymiyor.

■ **Son olarak; Erdal Öz Edebiyat Ödülü ne hissettirdi?**

■ Sevdimim tabii. Çünkü şöyle bir şey var. Yazarlara soruyorsun: Toplum için mi yazıyorsun, **sanat** için mi yazıyorsun, filan. Birçoğu da diyor ki kendim için yazıyorum. Bu tabii benmerkezcilikten kaynaklanan bir şey değil. Gerçekten herkes biraz kendi sorumluluğunu hissettiğinden "Kendim için yazıyorum," der. Ama tabii başkaları için de yazılır. Yakınları, eşi dostu için de yazıyordur. Bilmediği okurları için de... Yani yazdıklarınız denize atılan şişe gibidir. Onun için birdenbire böyle bir ödülün verilmesi sizi bir takım insanlarla yeniden bir araya getiriyor. Birlikte olduğunuzu hissediyorsunuz. Bu birlikte yaşamak çok güzel bir şey. Brecht'in şu sözü hep söylenir: "**Sanatların en önemlisi birlikte yaşama sanatıdır.**" Aldığım ödül bu bakımdan önemli görüyorum. İnsana üstünlük getiren bir şey değil, insanları bir araya getiren bir şey olduğu için. ■

Son Duraktan Bir Önce / Cevat Çapan / Yapı Kredi Yayınları / 64 s.